

MARXIN JA ENGELSIN KOKO TUOTANTO JULKAISTAAN

laitoksen muodot sisällyttivät feodaaliset piirteensä varsin pitkään osaksi sen vuoksi, että Suomi kuului Venäjän valtakuntaan. Vailla seurauksia ei varmasti ollut myöskään se seikka, että kotimaisella hallitsevalla luokalla ei ollut omaa väkivaltakoneistoa, vaan se joutui turvautumaan venäläisiin laitoksiin.

Puutteistaan huolimatta Palmgrenin kirja on loisteliasta ja perusteltua kansallisten arvojen uudelleen arviointia ja noiden arvojen välitystä nykyajalle. Palmgren ei mittaa tarkastelemaan henkilöitä ajattomilla tai kirjoittamisajankohtaan sidotuilla mittareilla. Hän pyrkii määrittelemään kunkin henkilön historialliset edellytykset ja mahdollisuudet, samalla kun hän nähdäkseen järkevästi pohdiskelee suomalaisen yhteiskunnan kulloinkin saavuttamaa kehitystasetta yleisesti.

Ja kuitenkin tekee mieli kysyä, ovatko tämän erinomaisen tutkielman loppuun sijoitetut johtopäätökset sittenkin liikaa historiaa kunnioittavia: "Kuitenkaan ei ole kysymys niinkään uudesta kuin vanhasta. Kulttuurimme edistyksestä perinteistä ja niiden soveltamisesta tähän päivään."

"On palattava Lönnrotin, Kiven ja Leinon kulttuurisuomalaisuuteen...".

"On palattava vanhan työväenliikkeen suuriin, sosiaaliisiin ihmisyyshanteisiin...".

Pitkän monopolisoitumiskehityksen, imperialististen sotien ja sosialistisen maailmanjärjestelmän syntymisen jälkeen tehtävät eivät voi olla samat kuin kilpailukapitalismin aikana, porvariston kunnian päivinä.

Palmgrenin kirja on syytä tutkia tarkkaan.

Se on hyvä lähtökohta, josta "tie menevi" eteenpäin.

Matti Viikari

Karl Marx/Friedrich Engels, Gesamtausgabe (MEGA). Hrsg. v. Institut für Marxismus-Leninismus beim ZK der KPdSU und v. Institut für Marxismus-Leninismus beim ZK der SED. Dietz Verlag, Berlin 1975—.

Kirjoilla on kohtalonsa — ja teorioilla historiansa. Mutta ei itsenäistä, yhteiskunnallisesta prosessista riippumatonta historiaa "asta kun teoria" tarttuu massoihin", siitä tulee "materiaalinen voima" (K. Marx, Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie. Einleitung, MEW 1, s. 358.), ja se tekee historiaa. Näin on käynyt Marxin ja Engelsin luomalle teorialle, tietelliselle sosialismille — ja samalla heidän teoksilleen. Äskettäin alkaneen Marxin ja Engelsin kirjallisen tuotannon täydellisen, historiallis-kriittisen laitoksen, ns. MEGAn julkaisemista ei voisi kuvitellakaan ilman sosialismin realisoitumista ja sosialistisen leirin syntyä. MEGAn julkaiseminen on paitsi erinomainen osoitus internationalistisesta Marx—Engels-tutkimusyhteistyöstä ennen kaikkea NL:n ja DDR:n marxismi-leninismin instituuttien jättiläissaavutus.

Ensimmäiset yritykset julkaista Marxin ja Engelsin kirjoitukset tehtiin jo heidän eläessään. Marx itse ryhtyi pian vuosien 1948—1949 vallankumouksen jälkeen valmistelemaan kirjoitustensa kaksiosaista laitosta, mutta Marxin hanke ei toteutunut. Marxin kuoleman jälkeen Engels puhui ja suunnitteli "la publication des oeuvres complètes de Marx" (Engelsin kirje Lavroville 5. 2. 1884, teoksessa K. Marx/F. Engels, Briefe über "Das Kapital", Berlin 1954, s. 283.) ja "Gesamtausgaben der Marxschen und meinen Sachen" (Engelsin kirje Kautskylle 28. 1. 1889, MEW 37, s. 144.). Mutta Engelsinkään toive ei toteutunut.

Sittemmin suurin osa Marxin ja Engelsin jäämistöstä siirtyi Saksan sosialidemokraattisen puolueen arkiston haltuun. Tästä aineistosta julkaistiin eräitä jo unohdettuja kirjoituksia sekä löydettyjä käsikirjoituksia marxilaisessa aikakauslehdistössä, ennen muuta "Die Neue Zeit" -lehdessä, jossa muun muassa ilmestyi ensimmäisen kerän vuosisadan alussa Marxin Einleitung (Kautskyn lisäys otsikkoon: zu einer Kritik der politischen Ökonomie). Tämän kauden kenties merkittävin Marxin ja Engelsin teosten toimitustyö oli Franz Mehringin toimittama teos Aus dem Literarischen Nachlass von K. Marx, F. Engels, F. Lassalle (Hamburg 1902), johon oli koottu Marxin ja Engelsin 1840-luvun kirjoituksia kuten Marxin väitöskirja. Ennen ensimmäistä maailmansotaa ilmestyi lisäksi Kautskyn toimittamana Marxin tärkeä Pääoman toisen käsikirjoituksen osa, Theorien über den Mehrwert sekä Marxin ja Engelsin kirjeenvaihtoa. Vähitellen Saksan sosialidemokraattien suhtautuminen marxismin klassikoihin alkoi kuitenkin tendenssinomaisesti muuttua: mitä pitemmälle SPDn johdon enemmistö etääntyi marxismista, sitä vähäisemmäksi kävi heidän intressinsä — kiinnostuksensa ja etunsa! — julkaista Marxin ja Engelsin kirjoituksia.

Lokakuun vallankumouksen jälkeen alkoi uusi vaihe marxismin klassikkojen kirjallisen perinnön julkistamisen historiassa. Tammi-kuussa 1921 perustettiin Leninin aloitteesta ja VKP(b):n keskuskomitean päätöksellä Marx—Engels-instituutti (myöh. Marx—Engels—Lenin-instituutti), joka ryhtyi Marxin ja Engelsin koko elämäntyön järjestelmälliseen keruuseen. Kominternin V kongressin vahvistaman VPKN XIII puoluekokouksen päätöksen mukaisesti al-

koi 1927 ilmestyä Marxin ja Engelsin teosten kokonaislaitos, jonka toimittamista johti ensin D. B. Rjasanov, myöhemmin V. V. Adoratski. Tämä MEGAn ensimmäinen suunnitelma toteutui vain osittain; fasismin nousu keskeytti sen julkaisemisen (aivan konkreettisesti, sillä MEGAn julkaisemista varten perustettu kansainvälinen Marx—Engels-kustannusosuuskunta, joka toimi vuoteen 1929 Frankfurt am Mainissa ja vuoteen 1933 Berliinissä, joutui tunnetuista syistä siirtymään Leningradiin ja Moskovaan). Vuosina 1927—1935 ehti 40-osaiseksi kaavaillusta MEGasta ilmestyä 12 nidettä. Tällöin — 1932 — ehdittiin julkaista eräitä keskeisiä Marxin nuoruuden kirjoituksia, kuten ns. Pariisin manuskriptit sekä ”Die deutsche Ideologie”. Lisäksi julkaistiin Moskovassa 1939—1941 Marxin vuosien 1857—1858 käsikirjoitus nimellä ”Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie” (Rohentwurf), jota ei tosin olosuhteiden vuoksi levinnyt länsimaihin kuin muutama kappale.

Toisen maailmansodan jälkeen syntynyt sosialistinen maailmanjärjestelmä sekä kansainvälisen työväenliikkeen antifasistisen vastarinnan perinteet loivat aivan uusia mahdollisuuksia ja tarpeita marxismin klassikkojen julkaisemiselle. Vuosina 1955—1966 syntyi 39-osainen venäjänkielinen ja 1956—1968 DDR:ssä saksankielinen Marxin ja Engelsin teokset (saks. lyh. MEW), josta on tullut Marx—Engels-tutkimuksessa yleisesti käytetty standardilaitos. Hiljattain on tältä tekstibasikselta alettu julkaista 50-osaista englanninkielistä ja italiankielistä laitosta; Ranskassa valmistellaan Marxin ja Engelsin koottujen teosten lisäksi kirjeenvaihdon täydellistä julkaisemista. Kukaties Suomessakin SKP:n ja Tutkijaliiton piirissä olisi syytä

harkita Marxin ja Engelsin teosten, jos ei 50-osaisten, niin vaikkapa 10-osaisten laitoksen julkaisemista.)

Noin sataosaisen MEGAn, josta on tarkoitus julkaista vuosittain keskimäärin neljä osaa, ilmestyminen merkitsee Marxin ja Engelsin tuotannon julkistamisen laadullisesti uutta — ja viimeistä vaihetta. Marx—Engels-tutkimukselle sen merkitys on erittäin suuri, sillä pelkästään itse toimitustyö vaatii hyvin laajaa ”perustutkimusta”, joka tulee entistä yksityiskohdaisemmin valaisemaan marxismin monimutkaista kehitysprosessia, sosialismin kehitystä utopiasta tieksi. Eikä tällainen tutkimus ole merkityksetöntä myöskään nykyaikaisen kapitalismin tutkimuksen kannalta. Vaan päinvastoin.

MEGA on ns. historiallis-kriittinen laitos. Jokainen osa jakautuu kahteen niteeseen (Halbband): toisaalta johdantoon ja tekstiosaan, toisaalta tekstikriittiseen aparaattija rekisteriosaan, josta voi ikään kuin partituurista seurata tekstimuunnelmia. MEGAn historiallis-kriittiset julkaisuperiaatteet ovat vaativat: 1) täydellisyys, 2) maksimaalinen autenttisuus (mainittakoon tässä yhteydessä, että tekstit julkaistaan alkuperäisellä kielellä, mikä onkin terminologisen kehityksen tutkimisen kannalta välttämätöntä), 3) kirjoitusten kehityksen dokumentointi (ensimmäisestä skitsistä viimeiseen versioon), 4) laaja tieteellinen kommentointi (mikä sisältyy aparaattiosaan).

Temaattisesti MEGA jakautuu neljään osastoon (I—IV) siten että jokaisessa osastossa Marxin ja Engelsin kirjoitukset ovat kronologissa järjestyksessä.

I osasto koostuu teoksista, artikkeleista ja luonnoksista. Se sisältää Marxin abiturienttiaikojen ensimmäisistä kirjallisista yrityksistä alkaen kaikki (”Pääomaa”

lukuunottamatta) tunnetut ja tuntemattomat Marxin ja Engelsin filosofiset, taloudelliset, historialliset ja poliittiset kirjoitukset. Lisäksi osastossa on runsaasti kirjoitusten suunnitelmia, hahmotelmia yms.

II osaston muodostavat ”Pääoma” ja sen esityöt. Marxin 1950-luvun ekonomiakriittisistä käsikirjoituksista alkaen osastossa julkaistaan kaikki Marxin opus magnumin käsikirjoitukset, muun muassa kokonaisuudessaan vuosien 1861—1863 käsikirjoitus, josta on aiemmin julkaistu vain osa, Theorien über den Mehrwert, sekä julkaisematon käsikirjoitus Pääoman III kirjaan liittyvä ”Das Verhältnis der Mehrwert zur Profitrate, mathematisch behandelt”. Osastossa julkaistaan myös Engelsin käsikirjoitukset, jotka syntyivät hänen toimittaessaan ”Pääoman” toista ja kolmatta kirjaa. Luullakseni — ja tämä ilman profetioita — II osaston materiaalilla tulee olemaan huomattava vaikutus Marxin ”Pääomassa” esittämän kapitalismin-teorian ja sen metodin, poliittisen taloustieteen kritiikin tutkimukseen, millä on edelleen välittömiä seurauksia marxilaisessa nykytutkimuksessa.

III osasto sisältää Marxin ja Engelsin kirjeenvaihdon, myös kaikki heidän kirjeensä kolmansille henkilöille. Lisäksi osastossa ilmestyy paljon ennenjulkaisematonta heille kirjoitettuja kirjeitä (Bruno Bauerilta, Ludwig Feuerbachilta, Heinrich Heinelta, Wilhelm Weitlingilta jne.). Sekä työväenliikkeen historian tutkimuksen että biografisen tiedon kannalta tämän osaston aineisto on ainoita laatuista.

IV osastossa julkaistaan — suurin osa ensimmäistä kertaa — kaikki Marxin ja Engelsin muistiinpanovihkot, marginaalimerkinät (kontekstuaalisessa yhteydessään) jne. Tämän aineiston perus-

TIETEELLINEN EDISTYS JA IDEALISMI

teella voidaan selvittää entistä tarkemmin Marxin ja Engelsin tutkimustyötä ja -tapaa. Osastoa täydennetään lisäksi joillakin osilla, joissa on biografista yms. tietoja Marxin ja Engelsin elämästä ja toiminnasta.

Tähän mennessä ovat ilmestyneet MEGAn ensimmäiset osat I ja III osastosta; lähiaikoina pitäisi ilmestyä myös II ja IV osaston ensimmäisten osien.

Marx—Engels-tutkimukselle MEGA on aivan ylivoimainen aineisto. Porvarilliselle marxologialle se on kova pala, mutta epäilemättä myös uusien — MEGAn valossa kuitenkin yhä triviaalimmiksi osoittautuvien — ”tulkintojen” lähde. Näiden ”tulkintojen” kumoaminen on eräs tulevan Marx—Engels-tutkimuksen tehtävä.

Sataosaisen MEGAn julkaisemisen suhteellisen pienenä painokseksi ja sangen kalliina johtuu siitä, että se on tarkoitettu lähinnä tieteellisen tutkimuksen käyttöön. Se ei siis korvaa esimerkiksi Marx—Engels-Werkeä. Joka tapauksessa olisi tärkeää varmistaa, että MEGA saadaan Suomen suurimpiin kirjastoihin.

Keijo Rahkonen

B. M. Kedrov, Johdatus Leninin teokseen ”Materialismi ja empirio-kritisismi”, Kansankulttuuri 1976. Alkuteos ilmestynyt 1972.

B. M. Kedrovin teos on mielenkiintoinen johdatus Leninin ajattelun eräisiin puoliin. Koska teoksesta on jo olemassa suomenkielinen esittely (Hannu Sivenius: ”Innostava teos marxilaisesta filosofiaasta”, *Kommunisti* 6, 1976) keskityn tarkastelemaan vain erästä teoksen teemaa, joka kytkeytyy luonnontieteellisen kehityksen filosofiseen analyysiin.

Leninin Materialismi ja empirio-kritisismi sisältää pitkäkkön analyysin ’uusimman luonnontieteellisen vallankumouksen’ luonteesta. Tällä Lenin viittaa vuosisadan vaihteen luonnontieteessä, erityisesti fysiikassa, tapahtuneisiin suuriin tieteellisiin keksintöihin, jotka ovat vallankumouksellisia siksi, että ne ovat murskanneet aikaisemmin vallinneet fysiikan lait ja pohjimmaisat periaatteet. Oli tapahtunut ”aikaisemmin tieteessä vallinneiden periaatteiden ja teorioiden perusteellinen ja jyrkkä murskaaminen” (Kedrov, s. 101). Mielenkiintoista tässä vallankumouksessa on Leninin mukaan se, että se poikkeaa laadultaan aikaisemmista tieteellisistä vallankumouksista, ja on siksi erityisen tärkeä sekä poliittis-yhteiskunnallisilta seuraamuksiltaan että tieteellisessä mielessä. Tämä näkyy erityisen selvästi kun tarkastelemme vallankumouksen ja kriisin välistä yhteyttä luonnontieteissä.

Kedrov toteaa, että viime vuosisadalla idealistit käyttivät runsaasti metafysisiä argumentteja kun he pyrkivät kumoamaan materialismin. Mutta vuosisadan vaihteessa idealistit muuttivat taktiikkaansa: ”Luonnontieteen . . . uusimmat löydöt idealistit aikoivat muuttaa aseiksi materialismia vastaan” (s.

116). Idealistit halusivat esiintyä nykyisen luonnontieteen filosofeina. Tähän kytkeytyvät empirio-kritisismi ja sen taustalla olevat aatteelliset virtaukset.

Lenin kirjoitti: ”Löytäessään materian uusia lajeja ja sen liikkeen uusia muotoja on uusi fyysikka vanhojen fysikaalisten käsitteiden luhistumisen vuoksi asettanut uudelleen vanhat filosofiset kysymykset.” Ja koska kysymykset on asetettu, niihin odotetaan vastausta. Uudet teoreettiset löydöt nostavat esiin vanhat filosofiset kiistakysymykset. Virheellinen vastaus voi johtaa luonnontieteen kriisiin. Luonnontiede on kriisissä silloin kun idealistit onnistuvat käyttämään filosofisen taantumuksen hyväksi tieteessä tapahtuneen vallankumouksen tuloksia.

Kriisi on siis sitä, että vallankumouksellisen keksinnön tulokset ’luetaan’ idealistisesti tai agnostisesti. Leninin kommentti on hyvin kuvaava: ”. . . filosofisessa suhteessa on ’nykyisen fysiikan kriisin’ ydinkohta siinä, että vanha fyysikka näki teorioissaan ’aineellisen maailman reaalisen tiedostuksen’, ts. objektiivisen todellisuuden kuvastumisen. Uusi virtaus fysiikassa näkee teoriassa vain symboleja ja merkkejä käytäntöä varten, so. kieltää tietoisuudestamme riippumattoman ja sen kuvastaman objektiivisen todellisuuden olemassaolon” (Kedrov, 110). Nykyisen läntisen tieteenfilosofian termein edellinen todettaisiin siten, että fysiikan kriisissä on kysymys siitä, että uudet vallankumoukselliset tieteelliset löydöt tulkitaan instrumentalistisesti. Kysymyksessä on kriisi pohjimmitaan siksi, että uudet tieteelliset löydöt ovat lisänneet meidän objektiivisesta todellisuudesta olevaa ymmärtämystämme, mutta teorioiden idealistinen tulkinta kiinnittää huomiomme vain niihin teorioiden puoliin,